

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Udhëzues rreth nenit 2 të Protokollit nr. 1
të Konventës Evropiane
të të Drejtave të Njeriut

E drejta për arsimim

Përditësuar më 30 prill 2017

Botuesit ose organizatat që dëshirojnë ta përkthejnë dhe/ose ta riprodhojnë të plotë a pjesërisht këtë raport, në trajtë botimi të shtypur apo elektronik (në internet), janë të lutur t'i drejtohen publishing@echr.coe.int për t'u njohur me formalitetet e dhënies së lejes.

Për çdo informacion se cilat përkthime të udhëzuesve rreth jurisprudencës janë në përgatitje e sipër, jeni të lutur të shihni dokumentin [Përkthime në proces](#).

Ky udhëzues është përgatitur nga Drejtoria e Këshilltarit Juridik dhe nuk e kushtëzon Gjykatën. Atij mund t'i bëhen rishikime në redaktim.

I botuar për herë të parë në janar 2016, ky udhëzues përditësohet me rregullsi, në varësi të zhvillimit të jurisprudencës. Përditësimi i fundit është bërë më 30 prill 2017.

Udhëzuesi mund të shkarkohet nga interneti në adresën e mëposhtme: www.echr.coe.int (Case-law – Case-law analysis – Case-law guides). Për çdo informacion të ri lidhur me botimet, jeni të lutur të shihni llogarinë Twitter të Gjykatës: <https://twitter.com/echrpublication>.

Ky përkthim është publikuar në marrëveshje me Këshillin e Evropës dhe Gjykatën Evropiane të të Drejtave të Njeriut. Përkthimi është financuar dhe është përgjegjësia e vetme e Programit të Përbashkët të BE/KiE “Rritja e Efektivitetit të Sistemit Shqiptar të Mbrojtjes së të Drejtave të Njeriut dhe Anti-diskriminimit”.

© Këshilli i Evropës/Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut, 2017

Tryeza e lëndës

Njoftim për lexuesin	4
I. Parime të përgjithshme	5
A. Struktura e nenit 2 të Protokollit nr. 1.....	5
B. Kuptimi dhe fuqia e nenit 2 të Protokollit nr. 1.....	5
C. Parime interpretimi.....	6
II. E drejta për arsimim	7
A. Parimi i së drejtës për arsimim	7
B. Kufizimi i qasjes në arsimim.....	7
1. Gjuha.....	8
2. Kriteret e pranimit dhe provimi i pranimit	8
a. Kriteret e pranimit	8
b. Provimi i detyrueshëm i pranimit me <i>numerus clausus</i>	9
c. Anulimi i një rezultati pozitiv në provimin e pranimit	9
3. Shpenzimet e shkollimit.....	9
4. Shtetësia	9
5. Mosha minimale e kërkuar përmes një diplome arsimit	10
6. Pika gjyqësore	10
a. Burgu.....	10
b. Hetimi penal	10
c. Dëbimi.....	10
7. Shëndeti	11
C. Diskriminimi në qasjen në arsim.....	11
1. Personat me paaftësi	12
2. Statusi administrativ dhe shtetësia.....	13
3. Prejardhja etnike.....	13
III. Respektimi i të drejtave prindërore	14
A. Fusha e zbatimit.....	14
B. Mundësi përjashtimi	15
C. Shenjat e dukshme fetare.....	16
Lista e çështjeve të cituara.....	18

Njoftim për lexuesin

Ky udhëzues bën pjesë në serinë e Udhëzuesve rreth Jurisprudencës të botuar nga Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (më tej “Gjykata”, “Gjykata Evropiane” ose “Gjykata e Strasburgut”), me qëllimin për t’i informuar specialistët e së drejtës për vendimet themelore të dhëna prej saj. Në këtë rast, ky udhëzues analizon e përmbledh jurisprudencën lidhur me nenin 2 të Protokollit nr. 1 të Konventës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (më tej “Konventa” ose “Konventa Evropiane”) deri më 30 prill 2017. Lexuesi do të gjejë aty parimet kyç të përpunuara në këtë fushë si edhe precedentët përkatës.

Jurisprudenca e cituar është zgjedhur midis vendimeve pilote, të rëndësishme dhe/ose të kohëve të fundit*.

Vendimet e Gjykatës jo vetëm japin gjykim për çështjet që i paraqiten asaj, por shërbejnë gjithashtu edhe më gjerë për të qartësuar, ruajtur e zhvilluar normat e Konventës; ato japin kështu ndihmesë për respektimin, nga ana e shteteve, të zotimeve që këto kanë marrë në cilësinë e tyre si Palë Kontraktuese (*Irlanda k. Mbretërisë së Bashkuar*, 18 janar 1978, § 154, seria A nr. 25). Sistemi i krijuar nga Konventa ka pra si qëllim që të japë gjykim, në interesin e përgjithshëm, për pikat që i përkasin rendit publik, duke i ngritur më lart normat e mbrojtjes së të drejtave të njeriut dhe duke e zgjeruar jurisprudencën në këtë fushë tek e tërë bashkësia e Shteteve Palë në Konventë (*Konstantin Markin k. Rusisë* [DhM], nr. 30078/06, § 89, GjEDNj 2012).

Ky udhëzues përmban referimin e fjalëve kyç për secilin nen të cituar të Konventës ose të Protokolleve të saj shpesh. Pikat juridike të trajtuara në secilën çështje janë sintetizuar në një [Listë fjalësh kyç](#), të zgjedhura nga një fjalës termash të nxjerrë drejtpërdrejt (më së shumti) nga teksti i Konventës dhe i Protokolleve të saj.

[Baza e të dhënave HUDOC](#) e jurisprudencës së Gjykatës jep mundësi për të bërë kërkime me anë fjalësh kyç. Kërkimi me këto fjalë kyç do t’ju lejojë kështu të gjeni një grup dokumentesh me një përmbajtje të ngjashme juridike (arsyetimi dhe konkluzionet e Gjykatës për secilën çështje janë përmbledhur me anë fjalësh kyç). Fjalët kyç për secilën çështje mund të gjenden në skedën Hollësitë e Çështjes. Të gjitha shpjegimet e nevojshme do t’i gjeni te [manuali i përdorimit HUDOC](#).

* Jurisprudenca e cituar mund të jetë në njërin dhe/ose në tjetrën nga dy gjuhët zyrtare (frëngjisht dhe anglisht) të Gjykatës dhe të Komisionit Evropian të të Drejtave të Njeriut. Me përjashtim të ndonjë shënimi të veçantë të vënë në dukje pas emrit të çështjes, referenca e cituar është ajo e një vendimi për themelin të dhënë nga një dhomë e Gjykatës. Shënimi “(vend. pran.)” shpie te një vendim i Gjykatës për pranueshmërinë, kurse shënimi “[DhM]” do të thotë se çështja është shqyrtuar nga Dhoma e Madhe.

I. Parime të përgjithshme

Neni 2 i Protokollit nr. 1 – E drejta për arsimim

“Askujt nuk mund t’i mohohet e drejta për arsimim. Shteti, në ushtrimin e funksioneve që merr përsipër në fushën e edukimit dhe të arsimit, respekton të drejtën e prindërve për të siguruar këtë edukim dhe arsim në përputhje me bindjet e tyre fetare dhe filozofike.”

Fjalë kyç HUDOC

E drejtë për arsimim (P1-2) – Respektim i bindjeve fetare të prindërve (P1-2) – Respektim i bindjeve filozofike të prindërve (P1-2)

A. Struktura e nenit 2 të Protokollit nr. 1

1. Fjalja e parë e nenit 2 të Protokollit nr. 1 garanton një të drejtë individuale të përgjithshme për arsimim. Fjalja e dytë garanton të drejtën e prindërve për arsimimin e fëmijëve të tyre në përputhje me bindjet e tyre fetare dhe filozofike.
2. Neni 2 i Protokollit nr. 1 është një e tërë ku mbizotëron fjalja e tij e parë, përderisa e drejta e formuluar në fjalinë e dytë është shartese e së drejtës themelore për arsimim (*Campbell e Cosans k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 40).

B. Kuptimi dhe fuqia e nenit 2 të Protokollit nr. 1

3. Neni 2 i Protokollit nr. 1 dallohet për formulimin e tij mohues i cili nënkupton¹ se Palët Kontraktuese nuk pranojnë një të drejtë për arsimim që do t’i detyronte ato të organizojnë me shpenzimet e tyre, apo të subvencionojnë, një arsim të një trajte ose të një niveli të caktuar (*Çështja “lidhur me disa aspekte të regjimit gjuhësor të arsimit në Belgjikë” (“Çështja gjuhësore belge”)*, § 3, f. 31). Kështu, për shtetet nuk ka asnjë detyrim pozitiv që të krijojnë një sistem arsimor publik a që të subvencionojnë shkolla private. Këto fusha u lihen në dorë atyre ashtu si ta gjykojnë.
4. Megjithatë, nga kjo nuk mund të nxirret si përfundim që shteti ka vetëm detyrime për të mos ndërhyrë dhe asnjë detyrim pozitiv për të siguruar respektimin e kësaj të drejte, ashtu siç e mbron atë neni 2 i Protokollit nr. 1. Kjo dispozitë sanksionon plotësisht një të drejtë që ka një përmbajtje dhe disa detyrime të cilat rrjedhin prej saj. Kështu, shtetet nuk mund ta mohojnë të drejtën për arsimim për institucionet arsimore që ato kanë zgjedhur të ngrënë ose të lejojnë.
5. Sidoqoftë, e drejta për arsimim nuk është absolute, sepse asaj mund t’i bëhen disa kufizime të pranuar në mënyrë të nënkuptuar, duke pasur parasysh se ajo “kërkon, për vetë natyrën e saj, një rregullim nga ana e shtetit” (*po aty*, § 5, f. 32; shih gjithashtu, *mutatis mutandis*, *Golder k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 38; *Fayed k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 65). Për rrjedhojë, autoritetet kombëtare gëzojnë në këtë fushë njëfarë hapësire për vlerësim, mirëpo i takon Gjykatës që të vendosë në shkallë të fundit lidhur me respektimin e kërkesave të Konventës. Për t’u siguruar që kufizimet e zbatuara nuk e zvogëlojnë të drejtën në fjalë deri në atë pikë sa ta prekin në vetë thelbin e saj e ta zhveshin prej efektivitetit, Gjykata duhet të bindet se ato janë të parashikueshme për subjektin e interesuar dhe synojnë një qëllim të drejtë (*Leyla Şahin k. Turqisë* [DhM], § 154).

1. Këtë e vërtetojnë punimet përgatitore (shih sidomos Dok. CM/WP VI (51) 7, f. 4, dhe AS/JA (3) 13, f. 4). Duke hequr “formulimin pohues” të miratuar nga Asambleja e Këshillit të Evropës në gusht 1950, shtetet nënshkruese duhet të kenë pasur kështu qëllimin për të mos lejuar që fjalja e parë e nenit 2 të Protokollit nr. 1 të mund të interpretohet as si detyrim i shteteve për të marrë masa efektive që njerëzve t’u jepet ai shkollim që dëshirojnë dhe për të hapur vetë një arsim, as si detyrim për të subvencionuar arsimin privat.

6. Në ndryshim nga nenet 8 deri 11 të Konventës, kufizimet e lejuara nuk kushtëzohen me ndonjë numërim shterues të “qëllimeve të drejta” në fushën e nenit 2 të Protokollit nr. 1. Përveç kësaj, një kufizim i tillë mund të pajtohet me nenin në fjalë vetëm po qe se ka një raport të arsyeshëm përpjesëtuueshmërie midis mjeteve të përdorura dhe qëllimit të synuar (*po aty*, §§ 154 e vijues).

7. Konventa duhet të lexohet si një e tërë dhe neni 2 i Protokollit nr. 1 të saj përbën, të paktën për sa i përket fjalisë së tij të dytë, *lex specialis*-in në lidhje me nenin 9 në fushën e arsimit dhe të mësimdhënies (*Folgerø me të tjerë k. Norvegjisë* [DhM], § 84; *Lautsi me të tjerë k. Italisë* [DhM], § 59 dhe *Osmanoğlu e Kocabaş k. Zvicrës*, §§ 90-93).

C. Parime interpretimi

8. Në një shoqëri demokratike, e drejta për arsimim, e domosdoshme për realizimin e të drejtave të njeriut, zë një vend aq themelor saqë një interpretim kufizues i fjalisë së parë të nenit 2 të Protokollit nr. 1 nuk do t'i përgjigjej qëllimit dhe objektit të kësaj dispozite (*Leyla Şahin k. Turqisë* [DhM], § 137; *Timichev k. Rosisë*, § 64).

9. Të drejtat e njohura në nenin 2 të Protokollit nr. 1 duhet të interpretohen jo vetëm në dritën e dy fjalive të dispozitës, por edhe në atë të dispozitave të tjera të Konventës, veçanërisht të neneve 8, 9 dhe 10 të Konventës të cilat shpallin të drejtën e çdokujt, duke përfshirë prindërit dhe fëmijët, “për respektimin e jetës private dhe familjare”, për “lirinë e mendimit, të ndërgjegjes dhe të fesë” dhe për “lirinë për të marrë ose për të dhënë informacione dhe ide” (*Kjeldsen, Busk Madsen e Pedersen k. Danimarkës*, § 52). Përveç kësaj, neni 2 i Protokollit nr. 1 është gjithashtu i lidhur ngushtë me nenin 14 të Konventës dhe me ndalimin e diskriminimit.

10. Për të interpretuar nocionet që përmban neni 2 i Protokollit nr. 1, Gjykata është mbështetur tashmë në jurisprudencën e saj rreth disa instrumenteve ndërkombëtare si, ndër të tjera, Deklarata universale e të drejtave të njeriut (1948), Konventa lidhur me luftën kundër diskriminimit në fushën e arsimit (1960), Pakti ndërkombëtar lidhur me të drejtat ekonomike, shoqërore dhe kulturore (1966), Konventa ndërkombëtare për zhdukjen e të gjitha trajtave të diskriminimit racial (1966), Konventa lidhur me të drejtat e fëmijës (1989) (*Catan me të tjerë k. Republikës së Moldavisë dhe Rosisë* [DhM], §§ 77-81), Konventa rreth njohjes së kualifikimeve lidhur me arsimin e lartë në rajonin evropian (*Leyla Şahin k. Turqisë* [DhM], § 66), Konventa e Kombeve të Bashkuara lidhur me të drejtat e fëmijës (1989), Pakti ndërkombëtar lidhur me të drejtat ekonomike, shoqërore dhe kulturore, Karta sociale evropiane e rishikuar (*Ponomaryovi k. Bullgarisë*).

II. E drejta për arsimim

Neni 2 i Protokollit nr. 1, fjalia e parë

“Askujt nuk mund t’i mohohet e drejta për arsimim. (...)”

Fjalë kyç HUDOC

E drejtë për arsimim (P1-2)

A. Parimi i së drejtës për arsimim

11. E drejta për arsimim përfshin qasjen në institucionet e arsimit shkollor që ekzistojnë në një moment të caktuar (*Çështja gjuhësore belge*, § 4, f. 31), përcjelljen e njohurive dhe formimin intelektual (*Campbell e Cosans k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 33), por edhe mundësinë për të nxjerrë, përmes njohjes zyrtare të studimeve të kryera, një përfitim nga arsimit i ndjekur në përputhje me rregullat në fuqi në secilin shtet (*Çështja gjuhësore belge*, §§ 3-5, f. 30-32), për shembull, përmes diplomimit dhe përfitimit të formimit të vazhduar. Mirëpo mosnjohja e një stazhi specializimi në mjekësi të kryer jashtë shtetit për mospërmbushje të kushteve të kërkuara nuk ka përbërë shkelje të nenit 2 të Protokollit nr. 1 (*Kök k. Turqisë*, § 60).

12. Neni 2 i Protokollit nr. 1 ka parasysh arsimin shkollor fillor (*Sulak k. Turqisë* (vend. pran.)), por edhe arsimin e mesëm (*Qiproja k. Turqisë* [DhM], § 278), arsimin e lartë (*Leyla Şahin k. Turqisë* [DhM], § 141; *Mürsel Eren k. Turqisë*, § 41) dhe atë të specializuar. Kështu, zotëruet të së drejtës së parashtruar në nenin 2 të Protokollit nr. 1 janë fëmijët, por edhe të rriturit, pra me një fjalë çdo person që dëshiron të përfitojë nga e drejta për arsimim (*Velyo Velev k. Bullgarisë*).

13. Përveç kësaj, shteti është përgjegjës për shkollat publike, por edhe për ato private (*Kjeldsen, Busk Madsen e Pedersen k. Danimarkës*). Për më tepër, shteti nuk mund t’ua delegojë institucioneve private ose individëve detyrimet e tij për t’ua siguruar të gjithëve të drejtën për arsimim. Neni 2 i Protokollit nr. 1 garanton të drejtën për të çelur e për të administruar një shkollë private, por shtetet nuk kanë ndonjë detyrim pozitiv për të subvencionuar një trajtë të veçantë arsimit (*Verein Gemeinsam Lernen k. Austrisë* (vend. pran.)). Nga ana tjetër, nuk mund të thuhet se fjalia e dytë e nenit 2 të Protokollit nr. 1 të Konventës e bën të detyrueshëm pranimin e një fëmije në një shkollë private (*Sanlısoy k. Turqisë* (vend. pran.)). Së fundi, shteti ka detyrimin pozitiv që t’i mbrojtë nxënësit nga keqtrajtimet në shkollat publike dhe private (*O’Keeffe k. Irlandës* [DhM], §§ 144-152).

14. E drejta për arsimim kërkon për vetë natyrën e saj një përcaktim të rregullave nga ana e shtetit, rregulla të cilat mund të ndryshojnë në kohë dhe në hapësirë në varësi të nevojave dhe të burimeve të komunitetit e të individëve. Rregullat e përcaktuara kështu nuk duhet të çojnë kurrë në cenim të thelbit të së drejtës për arsimim, as të bien ndesh me të drejta të tjera të sanksionuara nga Konventa. Prandaj Konventa nënkupton një baraspeshë të drejtë midis mbrojtjes së interesit të përgjithshëm të komunitetit dhe respektimit të të drejtave themelore të njeriut (*Çështja gjuhësore belge*, § 5, f. 32).

B. Kufizimi i qasjes në arsimim

15. Disa kufizime ndaj së drejtës për arsimim ekzistojnë, ndonëse asnjë nuk del shprehimisht nga neni 2 i Protokollit nr. 1. Mirëpo këto kufizime nuk duhet ta cenojnë të drejtën për arsimim në thelbin e saj apo ta zhveshin atë nga efektiviteti. Kufizimet duhet të jenë të parashikuara me ligj dhe të ndjekin një qëllim të drejtë, edhe pse nuk ekziston ndonjë numërim shterues i “qëllimeve të drejta” në fushën e nenit 2 të Protokollit nr. 1 (*Leyla Şahin k. Turqisë*, § 154).

16. Kështu, e drejta për arsimim nuk i përjashton masat disiplinore, sidomos përjashtimin e përkohshëm ose përfundimtar nga një institucion arsimor për arsye mashtrimi (*Sulak k. Turqisë* (vend. pran.)) ose sjelljeje të keqe (*Whitman k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.)).

17. Gjykata e ka rrëzuar për mungesë “dëmi të konsiderueshëm” (neni 35 § 3 b) i Konventës) një kërkesëpadi që kishte të bënte me përjashtimin e përkohshëm të një nxënësi (shih rrethanat specifike në fjalë në vendimin *C.P. k. Mbretërisë së Bashkuar* (vend. pran.)).

1. Gjuha

18. Neni 2 i Protokollit nr. 1 nuk e specifikon gjuhën në të cilën duhet të jepet mësimi në mënyrë që të respektohet e drejta për arsimim. Megjithatë, e drejta për arsimim do ta humbte kuptimin e saj në qoftë se ajo nuk do të nënkuptonte, për përfituesit e saj, të drejtën për t’u arsimuar në gjuhën kombëtare ose në njërën prej gjuhëve kombëtare, sipas rastit (*Çështja gjuhësore belge*, § 3, f. 31).

19. Kështu, çështja *Catan me të tjerë k. Republikës së Moldavisë dhe Rusisë* [DhM] kishte të bënte me shkëlqen e së drejtës për arsimim për shkak të mbylljes me detyrim të disa institucioneve shkollore si pasojë e politikës gjuhësore të disa autoriteteve separatiste si edhe me masat me qëllim bezdisjeje që pasuan rihapjen e tyre. Asnjë element nuk linte vend për të menduar se masa të tilla ndiqnin një qëllim të drejtë. Dhoma e Madhe theksoi rëndësinë themelore që ka arsimit fillor e i mesëm për zhvillimin personal dhe mbarëvajtjen e ardhshme të çdo fëmije. Ajo rikujtoi të drejtën për t’u arsimuar në gjuhën kombëtare. Shteti që ushtronte një kontroll efektiv gjatë asaj periudhe mbi administratën në fjalë, pak rëndësi kishte që nuk kishte ndërhyrë as drejtpërdrejt as tërthorazi në politikën gjuhësore të kësaj të fundit, ngarkohej me përgjegjësi për cenim të së drejtës për arsimim.

20. Përjashtimi i përkohshëm i disa studentëve që i kishin kërkuar administratës së universitetit të hapte kurse fakultative në gjuhën kurde ka përbërë gjithashtu një shkëlqje (*İrfan Temel me të tjerë k. Turqisë*).

2. Kriteret e pranimit dhe provimi i pranimit

21. Refuzimi i shtetit për të garantuar qasjen në një institucion shkollor mund të përbëjë një shkëlqje të së drejtës për arsimim (*Campbell e Cosans k. Mbretërisë së Bashkuar*).

22. Megjithatë, Gjykata e njeh përpjesëtueshmërinë e disa kufizimeve me të drejtën për qasje në arsimim.

a. Kriteret e pranimit

23. Një shtet mund të vendosë kriteret për pranim në një institucion arsimor. Mirëpo ndryshimi i papritur i rregullave të qasjes në universitet pa masa kalimtare korigjuese mund të përbëjë një shkëlqje të nenit 14 të Konventës të bashkuar me nenin 2 të Protokollit nr. 1 (*Altınay k. Turqisë*, §§ 56-61). Kështu, duke pasur parasysh mungesën e parashikueshmërisë nga paditësi të ndryshimeve të bëra në rregullat e qasjes në arsimin e lartë si edhe mungesën e çdolloj mase korigjuese të zbatueshme në rastin e tij, dallimi në trajtim i kundërshtuar e kishte zvogëluar të drejtën e paditësit për qasje në arsimin e lartë duke e zhveshur atë nga efektiviteti dhe nuk ishte pra i përpjesëtuar në mënyrë të arsyeshme me qëllimin e synuar.

24. Nuk është parë si mohim i së drejtës për arsimim kufizimi i së drejtës për t’u qasur në arsimin e lartë për ata studentë të cilët e kanë arritur nivelin universitar që kërkohet për të përfituar në maksimum nga kurset e propozuara (*X. k. Mbretërisë së Bashkuar*, vendim i Komisionit). Në këtë çështje, paditësi kishte mbetur në provimet e vitit të parë dhe nuk i kishte frekuentuar rregullisht kurset e detyrueshme. Universiteti kishte çmuar se ai nuk kishte një nivel të mjaftueshëm për t’u

pranuar që ta përsëriste atë vit të parë studimesh, por nuk kishte pasur kundërshtim që ai të studionte një lëndë tjetër.

25. Përveç kësaj, një shtet mund të caktojë një kohëzgjatje maksimale për studimet universitare. Në vendimin e Komisionit *X. k. Austrisë*, shteti austriak e kishte caktuar deri në shtatë vjet kohëzgjatjen maksimale të studimeve në mjekësi dhe ia kishte refuzuar qasjen në çdo fakultet mjekësie paditësit që nuk i kishte marrë provimet brenda afatit të caktuar.

b. Provimi i detyrueshëm i pranimit me *numerus clausus*

26. Legjislacioni që e bën të detyrueshëm një provim pranimit me *numerus clausus* për pranimin në studime universitare mjekësore dhe dentare (në sektorin publik e në atë privat) nuk ka përbërë shkelje të së drejtës për arsimim (*Tarantino me të tjerë k. Italisë*). Kështu, për sa i përket kushtit të provimit të pranimit, vlerësimi i kandidatëve me anë kriteresh përkatëse për të identifikuar studentët që e meritonin më shumë kishte përbërë një masë të përpjesëtuar e cila garantonte një nivel arsimimi minimal e të mjaftueshëm në universitete. Për sa i përket vetë *numerus clausus*-it, ekzistencën e tij e përligjin kapaciteti dhe potenciali i mjeteve të universiteteve si edhe nevojat e shoqërisë për një profesion të veçantë.

c. Anulimi i një rezultati pozitiv në provimin e pranimit

27. Anulimi i rezultateve pozitive të një kandidati në provimet e pranimit në universitet duke pasur parasysh rezultatet e dobëta që ai kishte marrë gjatë viteve të mëparshme ka çuar në një shkelje të së drejtës për arsimim (*Mürsel Eren k. Turqisë*). Ky vendim nuk kishte bazë ligjore dhe të arsyeshme dhe ishte kështu arbitrar.

3. Shpenzimet e shkollimit

28. Shteti mund të ketë arsye të drejta për ta kufizuar përfitimin nga shërbime publike të kushtueshme në mjete deri në njëfarë pike në fushën e arsimit, por jo pa rezervë. Sa më i lartë të jetë niveli arsimor, aq më e shtrirë është hapësira për vlerësim e shtetit, në përpjesëtim të zhdrejtë me rëndësinë që ka arsimimi për personat e interesuar dhe për shoqërinë në përgjithësi. Mirëpo arsimit i mesëm luan një rol gjithnjë e më të rëndësishëm në suksesin e zhvillimit të individit dhe në integrimin e tij shoqëror e profesional. Kufizimet eventuale të qasjes në të nuk duhet të kenë sidomos si efekt një sistem diskriminues që bie në kundërshtim me nenin 14 të Konventës (*Ponomaryovi k. Bullgarisë* – shih paragrafin 41 të mëposhtëm).

4. Shtetësia

29. E drejta për arsimim nuk mund të paraqitet si argument për të bërë të mundur hyrjen dhe qëndrimin e të huajve në territorin kombëtar (*Studentë të huaj k. Mbretërisë së Bashkuar*, vendim i Komisionit, § 4). Në këtë çështje, dëbimi i një studenti të huaj nuk e cenonte, në parim, të drejtën e tij për arsimim, duke pasur parasysh se e drejta për arsimim për të cilën ishte fjala kishte të bënte para së gjithash me arsimin fillor.

30. Përndryshe, vetëm arsye shumë të fuqishme mund ta bëjnë Gjykatën që ta çmojë si të pajtueshëm me Konventën një dallim në trajtim të bazuar vetëm mbi shtetësinë. E drejta për arsimim mbrohet drejtpërdrejt nga Konventa dhe ka të bëjë me një shërbim publik me natyrë shumë të veçantë nga i cili përfitojnë jo vetëm përdoruesit, por edhe më gjerë shoqëria, dhe përmasa demokratike e të cilit kalon përmes integritit të pakicave (*Ponomaryovi k. Bullgarisë*).

31. Përveç kësaj, në çështjen *Timichev k. Rusisë*, fëmijëve të paditësit u ishte refuzuar qasja në shkollën që kishin frekuentuar gjatë dy viteve të fundit. Arsyja e vërtetë e këtij refuzimi qëndronte në faktin se babai e kishte kthyer kartën e tij të migrantit, çka kishte bërë që t'i hiqej e drejta për të qenë i regjistruar në librin e personave me banim në atë qytet. Mirëpo, sipas sistemit juridik rus, e

drejta e fëmijëve për arsimim nuk mund të varej nga vendbanimi i prindërve të tyre. Gjykata që kështu e mendimit se fëmijëve të paditësit u ishte hequr për rrjedhojë e drejta për arsimim e njohur nga e drejta e brendshme.

5. Mosha minimale e kërkuar përmes një diplome arsimit

32. Gjykata e ka quajtur të papranueshme si haptazi të pabazuar kërkesëpadinë që kundërshtonte detyrimin për të pasur një diplomë arsimit fillor si kusht për të ndjekur kurset shkollore rreth Kuranit (*Çiftçi k. Turqisë* (vend. pran.)). Kështu, ky detyrim synonte fitimin e njëfarë "pjekurie" nga ana e atyre të miturve të cilët dëshironin të ndiqnin një formim fetar nëpër kurse rreth Kuranit, në saje të një arsimimi të ofruar prej shkollave fillore. Kjo kërkesë ligjore dhe kusht paraprak synonte që ta kufizonte ushtrimin e një indoktrinimi eventual të të miturve të cilët gjendeshin në një moshë kur u bënte përshtypje gjithçka duke qenë njëherazi lehtësisht të ndikueshëm prej mësimesh rreth Kuranit.

6. Pika gjyqësore

a. Burgu

33. Personat e burgosur ligjërisht vazhdojnë t'i gëzojnë të gjitha të drejtat e liritë themelore të garantuara nga Konventa, me përjashtim të së drejtës për lirinë. Ata e kanë pra të drejtën për arsimim, të garantuar nga neni 2 i Protokollit nr. 1. Kështu, mospranimi për ta regjistruar një të paraburgosur në shkollën ekzistuese të institucionit për vuajtje dënimi ka përbërë një shkelje të nenit 2 të Protokollit nr. 1 (*Velyo Velev k. Bullgarisë*). Megjithatë, të burgosurit nuk mund të bazohen te neni 2 i Protokollit nr. 1 për t'i diktuar shtetit ndonjë detyrim që të organizojë një lloj të veçantë shkollimi ose trajnimit në burg.

34. Fakti që paditësi nuk ishte lejuar që të vazhdonte arsimin e tij universitar gjatë periudhës që përkonte me mbajtjen e tij në burg pas dënimit nga një gjykatë, nuk është interpretuar si një heqje e së drejtës për arsimim në kuptimin e nenit 2 të Protokollit nr. 1 (*Georgiou k. Greqisë* (vend. pran.); *Durmaz me të tjerë k. Turqisë* (vend. pran.); *Arslan k. Turqisë* (vend. pran.)). Përveç kësaj, Gjykata e ka quajtur të papranueshme si haptazi të pabazuar kërkesëpadinë lidhur me pamundësinë për paditësin që ta përfundonte vitin e tij të fundit në shkollë të mesme duke vuajtur njëkohësisht një dënim me burgim (*Epistatu k. Rumanisë*).

b. Hetimi penal

35. Në çështjen *Ali k. Mbretërisë së Bashkuar*, Gjykata ka vënë re se një nxënës mund të përjashtohet nga një shkollë e mesme për një kohë të gjatë, për arsye të një hetimi penal lidhur me një ngjarje në atë institucion, pa e cenuar të drejtën për arsimim, mjafton që përjashtimi të respektojë parimin e përpjesëtueshmërisë. Në fakt, paditësi ishte përjashtuar vetëm deri në përfundim të hetimit penal. Përveç kësaj, atij i ishin propozuar kurse zëvendësuese gjatë periudhës së përjashtimit dhe, sado që kurset e propozuara nuk e mbulonin të gjithë programin kombëtar, ato ishin të përshtatshme meqenëse periudha e përjashtimit ishte quajtur gjithmonë si e përkohshme dhe duhej të merrte fund në të njëjtën kohë me hetimin. Mirëpo nuk do të ishte e njëjta gjë po që se një nxënës në moshë arsimi të detyrueshëm duhet të përjashtohet përfundimisht nga një institucion pa mundur pas kësaj që të ndjekë mësimet me kohë të plotë e në përputhje me programin kombëtar në një shkollë tjetër.

c. Dëbimi

36. Ndërprerja e arsimimit e shkaktuar nga një dëbim nuk është quajtur në kundërshtim me nenin 2 të Protokollit nr. 1. Në fakt, ndonëse dëbimi nga vendi pritës i pengon të interesuarit që të vazhdojnë aty studimet e tyre, kjo masë nuk mund të shihet, në vetvete, si një cenim ndaj së drejtës së tyre për

arsimim në kuptimin e nenit 2 të Protokollit nr. 1 (shih vendimet e Komisionit *Sorabjee k. Mbretërisë së Bashkuar*, *Jaramillo k. Mbretërisë së Bashkuar*, *Dabhi k. Mbretërisë së Bashkuar*).

37. Përveç kësaj, dëbimi i paditësit rom nga trualli i tij, ndërkohë që nipërit dhe mbesat e paditësit frekuentonin shkollën që ndodhej në krah të banesës së tyre në truallin e paditësit, nuk ka përbërë shkelje të nenit 2 të Protokollit nr. 1. Në fakt, paditësi nuk e kishte mbështetur në prova ankesën e vet se nipërve dhe mbesave të tij u ishte mohuar efektivisht e drejta për arsimim si pasojë e atyre masave për rregullim të territorit që ai denonconte (*Lee k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM]).

7. Shëndeti

38. Vonesa në riintegrimin e disa fëmijëve të diagnostikuar gabimisht si të prekur nga lebra dhe të përjashtuar nga shkolla ka përbërë një shkelje të nenit 2 të Protokollit nr. 1, sepse kjo vonesë nuk ishte e përpjesëtuar me qëllimin e drejtë të ndjekur (*Memlika k. Greqisë*). Ndonëse për autoritetet ekzistonte një domosdoshmëri që të marrin masat e përshtatshme për të shmangur çdo rrezik infektimi, me qëllim që të mbrojnë shëndetin e fëmijëve dhe të mësuesve të shkollës, ato kanë detyrimin që të tregojnë zell e shpejtësi për ta pajtuar mbrojtjen e interesave kolektive me atë të interesave të individëve që u nënshtrohen masave të tilla.

C. Diskriminimi në qasjen në arsim

39. Kur një shtet zbaton një trajtim të ndryshëm në vënien në jetë të detyrimeve që i takojnë atij në bazë të nenit 2 të Protokollit nr. 1, atëherë mund të dalë një problem në këndvështrimin e nenit 14 të Konventës.

Neni 14 i Konventës – Ndalimi i diskriminimit

“Gëzimi i të drejtave dhe i lirisë të përcaktuara në (...) Konventë duhet të sigurohet, pa asnjë dallim të bazuar në shkaqe të tilla si gjinia, raca, ngjyra, gjuha, feja, mendimet politike ose çdo mendim tjetër, prejardhja kombëtare ose shoqërore, përkatësia në një pakicë kombëtare, pasuria, lindja ose çdo status tjetër.”

Fjalë kyç HUDOC

Diskriminim (14) – Situatë e krahasueshme (14) – Përligjje objektive dhe e arsyeshme (14)

40. Në mënyrë që një dallim në trajtim të mos shihet si diskriminues, ai duhet të ndjekë një qëllim të drejtë. Te *Çështja gjuhësore belge*, Gjykatës i është dashur të marrë në shqyrtim pamundësinë e fëmijëve me gjuhë amtare frënge, të cilën ishin me banim në një zonë flamande, për t’i ndjekur mësimet në frëngjisht, ndërkohë që fëmijët me gjuhë amtare flamande që ishin me banim në zonë frëngjishtfolëse mund t’i ndiqnin mësimet në flamandisht. Mirëpo ajo ka çmuar se masa në fjalë nuk ishte diktuar në interesin e institucioneve shkollore, për arsye me natyrë administrative ose financiare, por nisej vetëm nga konsiderata që kishin të bënin me gjuhën (§ 32, f. 70). Ajo ka dalë pra në konkluzionin se kishte pasur shkelje të nenit 2 të Protokollit nr. 1 të bashkuar me nenin 14 të Konventës.

41. Për të qenë në përputhje me nenin 14, nuk mjafton ekzistenca e një qëllimi të drejtë. Dallimi në trajtim duhet të jetë gjithashtu edhe i përpjesëtuar me këtë të fundit. Kështu, kur Gjykata ka shqyrtuar ndryshimet në një sistem qasjeje në universitet, ajo ka dalë në përfundimin se kishte pasur shkelje të nenit 14 të bashkuar me nenin 2 të Protokollit nr. 1, megjithëse këto ndryshime synonin përmirësimin e shpejtë të cilësisë së arsimit të lartë. Ajo ka qenë në fakt e mendimit se, për arsye të

paparashikueshmërisë të zbatimit të tij dhe në mungesë të çdolloj mase korrigjuese, vënia në jetë e sistemit të ri nuk ishte e përpjesëtuar me këtë qëllim (*Altınay k. Turqisë*, § 60).

1. Personat me paaftësi

42. Duke e vënë veten në këndvështrimin e nenit 2 të Protokollit nr. 1 të marrë veçmas, Komisioni ka qenë i mendimit se ekzistonte një prirje gjithnjë e më e përhapur për të menduar se fëmijët me paaftësi duhej që sa më shumë të rriteshin së bashku me fëmijët e tjerë të moshës së tyre. Meqenëse kjo politikë, sidoqoftë, nuk mund të zbatohet për të gjithë fëmijët me paaftësi, autoriteteve kompetente duhej t'u lihej një hapësirë e gjerë për sa i përket përdorimit sa më të mirë të burimeve që u caktohen në interesin e fëmijëve me paaftësi në përgjithësi. Gjykata ka vënë në dukje kohët e fundit, në një çështje që kishte të bënte me nenin 14 dhe 2 të Protokollit nr. 1, të bashkuara, se nuk i takonte asaj të përcaktonte mjetet që duhet të përdoren për t'iu përgjigjur nevojave arsimore të fëmijëve në situatë paaftësie. Në fakt, autoritetet kombëtare, në saje të kontakteve të tyre të drejtpërdrejta e të vazhdueshme me forcat e gjalla të vendit të tyre, janë në parim më në gjendje sesa gjyqtari ndërkombëtar për t'iu shprehur rreth situatës dhe nevojave vendore në këtë drejtim (*Çam k. Turqisë*, § 66). Autoritetet kombëtare duhet megjithatë të tregojnë veçanërisht vëmendje ndaj ndikimit që kanë zgjedhjet e bëra prej tyre te disa grupe brishtësia e të cilave është maksimale (*po aty*, § 67).

43. Sipas Komisionit, fjalia e dytë e nenit 2 të Protokollit nr. 1 nuk e bënte të detyrueshëm pranimin e një fëmije që vuante nga një prapambetje e rëndë mendore në një shkollë private jo të specializuar, por më shumë në një shkollë të specializuar për fëmijë me paaftësi ku atij i ofrohej një vend (*Graeme k. Mbretërisë së Bashkuar*, vendim i Komisionit). Po ashtu, është dalë në konkluzion se neni 2 i Protokollit nr. 1 nuk bënte të detyrueshëm pranimin e një fëmije që vuante nga një mungesë e rëndë dëgjimi në një shkollë klasike (me çmimin e shtimit të efektivit mësimdhënës apo në dëm të nxënësve të tjerë), por më fort sistemimin e tij në një shkollë të specializuar (*Klerks k. Vendeve të Ulëta*, vendim i Komisionit). Përdorimi i burimeve dhe i fondeve publike ka çuar gjithashtu në konkluzionin se mospranimi për të ndërtuar një ashensor në një shkollë fillore për t'i mundësuar ngjitjen në katet e sipërme një nxënëseje që vuante nga distrofia muskulore nuk përbënte shkelje të nenit 2 të Protokollit nr. 1, as më vete, as të bashkuar me nenin 14 të Konventës (*McIntyre k. Mbretërisë së Bashkuar*, vendim i Komisionit). Në të njëjtën kohë, refuzimi i një shkolle të vetme – që nuk ka mjete të përshtatshme – për të pranuar një fëmijë në situatë paaftësie nuk mund të kuptohet – në vetvete – si një mospërmbushje nga ana e shtetit e detyrimeve të tij në bazë të nenit 2 të Protokollit nr. 1 të Konventës, as si një mohim sistemik i së drejtës së të interesuarit për arsimim për arsye të paaftësisë së tij (*Kalkanlı k. Turqisë* (vend. pran.)).

44. Në çështjen *Sanlısoy k. Turqisë* (vend. pran.), paditësi ankohej se i ishte bërë një cenim diskriminues ndaj së drejtës së tij për arsimim për arsye të autizmit të tij. Pasi shqyrtoi faktet për të cilat bëhej fjalë dhe situatën e të miturit, Gjykata çmoi se në atë çështje nuk ishte fjala për një mohim sistemik të së drejtës së paditësit për arsimim për arsye të autizmit të tij, as për mospërmbushje nga ana e shtetit të detyrimeve të tij në bazë të nenit 2 të Protokollit nr. 1 të bashkuar me nenin 14 të Konventës. Ajo e rrëzoi pra kërkesëpadinë.

45. Gjykata ka theksuar megjithatë se asaj i duhet të mbajë parasysh zhvillimin e së drejtës ndërkombëtare dhe evropiane dhe të reagojë, për shembull, ndaj atij konsensusi që mund të lindë në këto nivele për sa u përket standardeve që duhet të arrihen. Ajo ka shënuar në këtë drejtim rëndësinë e parimeve themelore të universalitetit e të mosdiskriminimit në ushtrimin e së drejtës për arsimim, të cilat janë sanksionuar disa herë nëpër tekste ndërkombëtare. Ajo ka nënvizuar përveç kësaj se arsimi gjithëpërfshirës është pranuar si mjeti më i përshtatshëm për të garantuar këto parime themelore (*Çam k. Turqisë*, § 64; *Sanlısoy k. Turqisë* (vend. pran.), § 59). Neni 14 i Konventës duhet të lexohet në dritën e kërkesave të këtyre teksteve në vështrim të ndreqjeve të arsyeshme – të kuptuara si “ndryshimet e rregullimet e domosdoshme dhe të përshtatshme të cilat nuk kërkojnë të shtohet ndonjë ngarkesë e shpërpjesëtuar ose e padrejtë, në varësi të nevojave në

një situatë të caktuar” – që personat në situatë paaftësie kanë të drejtë të presin, në mënyrë që atyre t’u sigurohet “gëzimi ose ushtrimi, mbi bazën e barazisë me të tjerët, i të gjitha të drejtave të njeriut dhe i të gjitha lirive themelore” (neni 2 i Konventës së Kombeve të Bashkuara lidhur me të drejtat e personave me paaftësi). Ndrejje të tilla të arsyeshme japin mundësi për të korrigjuar disa pabarazi faktike që, ngaqë nuk mund të përliqjen, përbëjnë një diskriminim (*Çam k. Turqisë*, § 65; *Sanlısoy k. Turqisë* (vend. pran.), § 60).

46. Në çështjen *Çam k. Turqisë*, mospranimi për regjistrim të një personi që nuk shihte, i cili kishte fituar konkursin e hyrjes në konservatorin e muzikës, ka përbërë një shkelje të nenit 14 të bashkuar me nenin 2 të Protokollit nr. 1. Organet kombëtare kompetente nuk kanë kërkuar aspak t’i identifikojnë nevojat e paditëses, as kanë treguar se në çfarë mase paaftësia e saj për të parë mund të përbente një pengesë për qasjen e saj në arsimin muzikor. Ato as nuk janë përpjekur gjithashtu për të bërë rregullime specifike me qëllim që të plotësonin nevojat pedagogjike që mund të kërkonte paaftësia e paditëses për të parë.

2. Statusi administrativ dhe shtetësia

47. Në çështjen *Ponomaryovi k. Bullgarisë*, Gjykatës i është dashur të trajtojë rastin e dy nxënësve me shtetësi ruse që ishin me banim në Bullgari bashkë me nënën e tyre, por nuk zotëronin leje të përhershme qëndrimi. Ndërkohë që arsimi i mesëm ishte falas në Bullgari, këtyre dy nxënësve, për arsye të statusit të tyre administrativ, iu imponuan shpenzime shkollimi. Të interesuarit nuk ndodheshin në situatën e individëve të ardhur në mënyrë të paligjshme në atë vend e që dëshironin pastaj të përfitonin nga shërbimet e tij publike, ndër të cilat shkollimi falas. Edhe kur ata u gjendën, për shkak të njëfarë pakujdesie, pa leje të përhershme qëndrimi, autoritetet nuk patën ndonjë kundërshtim, në themel, për mbajtjen e tyre brenda territorit dhe nuk patën kurrë ndër mend që t’i dëbonin. Mirëpo autoritetet bullgare nuk e morën fare parasysh këtë situatë. Gjithsesi, legjislacioni nuk parashikonte ndonjë sistem përjashtimi nga shpenzimet e shkollimit. Për rrjedhojë, dhe duke pasur parasysh rëndësinë e arsimit të mesëm, Gjykata doli në konkluzionin se detyrimi i këtyre dy nxënësve për të paguar shpenzime shkollimi për shkak të shtetësisë së tyre si edhe të statusit të tyre në fushën e imigrimit përbente një shkelje të nenit 14 të Konventës të bashkuar me nenin 2 të Protokollit nr. 1.

3. Prejardhja etnike

48. Shumë çështje e kanë detyruar Gjykatën që të marrë në shqyrtim vështirësitë e lidhura me shkollimin e fëmijëve romë në disa shtete evropiane (*D.H. me të tjerë k. Republikës Çeke* [DhM], § 205). Për shkak të peripecive dhe të çrënjësjes së tyre të përhershme, romët përbëjnë një pakicë të papërkrahur dhe të brishtë, e cila ka një karakter të veçantë. Prandaj ata kanë nevojë për një mbrojtje të posaçme që shtrihet edhe në fushën e arsimit (*po aty*, § 182).

49. Për shkak të kësaj brishtësie, një trajtim i diferencuar për të ndrequr një pabarazi u dikton shteteve detyrimin për t’u kushtuar një vëmendje të posaçme nevojave të tyre, kurse autoriteteve kompetente detyrimin për ta lehtësuar regjistrimin e fëmijëve me prejardhje rome, edhe në ato raste kur mund të mungojnë disa prej dokumenteve të duhura administrative (*Sampanis me të tjerë k. Greqisë*, § 86).

50. Megjithatë, thjesht shkollimi i fëmijëve me prejardhje rome nuk mjafton për të nxjerrë një përputhje me nenin 14 të Konventës të bashkuar me nenin 2 të Protokollit nr. 1. Gjykata, për këtë qëllim, është mbështetur gjerësisht te raportet e Komisionit Evropian kundër Racizmit dhe Intolerancës (ECRI) (*Oršuš me të tjerë k. Kroacisë* [DhM]; *D.H. me të tjerë k. Republikës Çeke* [DhM]). Shkollimi duhet të bëhet gjithashtu në kushte të kënaqshme. Gjykata ka pranuar se, duke i vendosur ata nëpër shkolla të posaçme, një shtet mund të kërkonte të gjente një zgjidhje për këta fëmijë që kanë nevoja arsimore specifike (*po aty*, § 198). Po ashtu, vendosja e përkohshme e disa fëmijëve në një klasë më vete me arsyetimin se ata nuk kanë një zotërim të mjaftueshëm të gjuhës së mësimt

nuk është automatikisht në kundërshtim me nenin 14 (*Oršuš me të tjerë k. Kroacisë* [DhM], § 157). Mirëpo në Evropë ekziston një traditë e gjatë vendosjeje abuzive të fëmijëve me prejardhje romë në klasa të specializuara (*Horváth e Kiss k. Hungarisë*, § 115). Për rrjedhojë, masa të tilla duhet të shoqërohen me garancitë e mjaftueshme që mundësojnë një marrje të përshtatshme parasysh të nevojave të veçanta të këtyre fëmijëve nga ana e shtetit (*D.H. me të tjerë k. Republikës Çeke* [DhM], § 107; *Sampanis me të tjerë k. Greqisë*, § 103). Vendimi duhet të jetë transparent dhe i bazuar mbi kritere të përkufizuara qartë dhe jo vetëm mbi prejardhjen etnike (*po aty*, § 89; *Oršuš me të tjerë k. Kroacisë* [DhM], § 182). Së fundi, këto masa nuk mund të paraqiten si të arsyeshme e të përpjesëtuara në qoftë se ato kanë si efekt që t'i theksojnë vështirësitë e fëmijëve romë dhe ta komprometojnë zhvillimin e tyre të mëtejshëm personal, në vend që të luftojnë kundër problemeve të tyre të vërteta, t'i ndihmojnë ata për t'u integruar më vonë në shkollat e zakonshme dhe për të zhvilluar ato aftësi që e lehtësojnë jetesën e tyre në gjirin e popullsisë që përbën shumicën (*D.H. me të tjerë k. Republikës Çeke* [DhM], § 207). Nuk mjafton mungesa e qëllimit për të diskriminuar. Shteteve u bie një detyrim pozitiv për të marrë masa efektive kundër veçimit racial (*Lavida me të tjerë k. Greqisë*, § 73).

III. Respektimi i të drejtave prindërore

Neni 2 i Protokollit nr. 1, fjalia e dytë

“(…)Shteti, në ushtrimin e funksioneve që merr përsipër në fushën e edukimit dhe të arsimit, respekton të drejtën e prindërve për të siguruar këtë edukim dhe arsim në përputhje me bindjet e tyre fetare dhe filozofike.”

Fjalë kyç HUDOC

Respektim i bindjeve fetare të prindërve (P1-2) – Respektim i bindjeve filozofike të prindërve (P1-2)

A. Fusha e zbatimit

51. E drejta e prindërve për respektimin e bindjeve të tyre fetare dhe filozofike është shartesë e së drejtës themelore për arsimim. Për rrjedhojë, prindërit nuk mund të paraqesin si argument bindjet e tyre për t'ia mohuar një fëmije të drejtën për arsimim (*Konrad me të tjerë k. Gjermanisë* (vend. pran.)).

52. Nocioni “prindër” duket se interpretohet në mënyrë të gjerë nga ana e Gjykatës dhe nuk kufizohet vetëm tek etërit dhe nënat, por mund të përfshijë, së paku, edhe gjyshërit e gjyshet (*Lee k. Mbretërisë së Bashkuar* [DhM]). Por, nga ana tjetër, fëmijët për arsimimin e të cilëve është fjala nuk mund të pretendojnë se janë viktima të një shkeljeje të të drejtave të garantuara nga fjalia e dytë e nenit 2 të Protokollit nr. 1 (*Eriksson k. Suedisë*, § 93).

53. Folja “respektoj” do të thotë shumë më tepër sesa “njoh” ose “marr parasysh”. Përveç një zotimi më fort negativ, ajo nënkupton në ngarkim të shtetit njëfarë detyrimi pozitiv (*Campbell e Cosans k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 17). Për sa i përket fjalës “bindje”, të marrë më vete, ajo nuk është sinonim i termave “mendim” dhe “ide”. Ajo përdoret për disa pikëpamje që arrijnë njëfarë shkalle fuqie, serioziteti, koherence dhe rëndësie (*Valsamis k. Greqisë*, §§ 25 et 27). Është pranuar kështu se u takon bindjeve filozofike refuzimi nga ana e prindërve që fëmijës së tyre t'i bëhen ndëshkime trupore (*Campbell e Cosans k. Mbretërisë së Bashkuar*, § 36).

54. Neni 2 i Protokollit nr. 1 zbatohet për të gjitha lëndët dhe jo vetëm për mësimin fetar. Lëndët e edukimit seksual ose të etikës përfshihen pra në fushën e veprimit të nenit 2 të Protokollit nr. 1 (*Jimenez Alonso e Jimenez Merino k. Spanjës; Dojan me të tjerë k. Gjermanisë* (vend. pran.); *Appel-Irrgang me të tjerë k. Gjermanisë* – shih paragrafin 59 të mëposhtëm).

55. Madje, me të kanë të bëjnë si përmbajtja e mësimit ashtu edhe mënyra se si ai jepet. Kështu, neni 2 i Protokollit nr. 1 gjen gjithashtu vend për t'u zbatuar në detyrimin për të marrë pjesë në një parakalim jashtë mureve të shkollës në një ditë pushimi. Gjykata është habitur që nxënësve mund t'u kërkohet të marrin pjesë me detyrim në një ngjarje të tillë se përndryshe mund të përjashtohen nga shkolla për një periudhë të kufizuar. Megjithatë, ajo ka dalë në konkluzionin se përkujtime të tilla ngjarjesh kombëtare shërbenin, në mënyrën e tyre, njëherazi për qëllime paqësore dhe për interesin publik, e se, në vetvete, prania e ushtarakëve në disa nga këto parakalime nuk e ndryshonte natyrën e tyre. Përveç kësaj, detyrimi që u diktohej nxënësve nuk ua hiqte prindërve të tyre të drejtën për t'i sqaruar e këshilluar fëmijët e vet në një drejtim që përputhej me bindjet e tyre fetare ose filozofike (*Efstratiou k. Greqisë*, § 32; *Valsamis k. Greqisë*, § 31).

56. Përcaktimi dhe hartimi i programit të studimeve i takojnë në parim kompetencës së Shteteve Kontraktuese (*po aty*, § 28) dhe nuk ka asnjë pengesë që ai të përmbajë informacione ose njohuri që janë me karakter fetar ose filozofik (*Kjeldsen, Busk Madsen e Pedersen k. Danimarkës*, § 53).

B. Mundësi përjashtimi

57. Respektimi i bindjeve të tyre fetare është paraqitur nganjëherë si argument nga ana e prindërve për të përligjur vendimin e tyre që t'i shkollojnë fëmijët e vet në shtëpi. Në lidhje me këtë, Gjykata ka vënë në dukje mungesën e një konsensusi ndërmjet Shteteve Kontraktuese për sa i përket frekuentimit të detyrueshëm të shkollës fillore. Ndërkohë që disa vende e lejojnë mësimin në shtëpi, disa të tjerë e kanë të detyrueshëm shkollimin në institucione publike ose private. Për rrjedhojë, Gjykata ka pranuar se i takon hapësirës për vlerësim të shteteve argumenti sipas të cilit objektiva kryesore të arsimit në shkollë fillore janë jo vetëm marrja e dijeve por edhe integrimi në shoqëri e përvojat e para që mund të krijohen me këtë të fundit dhe se mësimi në shtëpi nuk jep mundësi në një shkallë të barabartë për t'i arritur këta objektiva edhe sikur t'u ofrojë fëmijëve mundësinë për të fituar një nivel dijeshe të njëjtë me atë të një arsimit të dhënë në shkollën fillore. Gjykata e ka çmuar nga ana tjetër në përputhje me jurisprudencën e saj lidhur me rëndësinë e pluralizmit për demokracinë atë arsytim që e nënvizon interesin e përgjithshëm të shoqërisë për ta parandaluar lindjen e shoqërive paralele të bazuara mbi bindje filozofike të veçanta si edhe rëndësinë e integritetit të pakicave në shoqëri. Për rrjedhojë, ajo e ka rrëzuar si haptazi të pabazuar ankesën e bërë ndaj refuzimit për t'i lejuar prindërit që t'i arsimojnë fëmijët e tyre në shtëpi (*Konrad me të tjerë k. Gjermanisë* (vend. pran.)).

58. Nganjëherë, në mënyrë që të respektohen bindjet filozofike të prindërve, është e nevojshme që fëmijët të kenë mundësinë për t'u përjashtuar nga detyrimi për disa lëndë. Në çështjen *Folgerø me të tjerë k. Norvegjisë* [DhM] (§§ 95-100), refuzimi i përjashtimit të plotë të nxënësve të shkollave fillore publike nga lënda "Krishterimi, fe dhe filozofi" ka përbërë shkelje të nenit 2 të Protokollit nr. 1. Në fakt, kishte dallime jo vetëm sasiore por edhe cilësore që e veçonin mësimin e krishterimit nga ai i feve dhe i filozofive të tjera. Sigurisht, ekzistonte mundësia për një përjashtim të pjesshëm, por ai mund të kishte të bënte vetëm me veprimtarinë në vetvete dhe jo me dijet që ishin objekt i saj. Mirëpo ky dallim jo vetëm që duhej të ishte i vështirë për t'u zbatuar, por edhe mbase e zvogëloi në mënyrë të dukshme karakterin efektiv të së drejtës për përjashtim të pjesshëm si të tillë. Një mekanizëm i tillë mund t'i vinte prindërit në fjalë nën një barrë të rëndë e nën rrezikun që jeta e tyre private të ekspozohej në mënyrë të padrejtë, dhe kishte gjasa që konflikti që po mbinte t'i shkëshillonte ata për të kërkuar përjashtime të tilla.

59. Megjithatë, mundësia për një përjashtim nuk ka përse të jetë sistematike. Në çështjen *Dojan me të tjerë k. Gjermanisë* (vend. pran.), në programin e nxënësve të një shkolle fillore ishin disa orë të

detyrueshme edukimi seksual. Shkolla kishte vendosur që të organizonte në intervale të rregullta disa orë teatri në grup pune me qëllim që t'i sensibilizonte nxënësit ndaj problemit të abuzimeve seksuale të kryera mbi fëmijë. Përveç kësaj, ajo organizonte tradicionalisht festime për karnavalet. Fëmijët që nuk kishin dëshirë të merrnin pjesë aty mund të merrnin pjesë në veprimtari të tjera. Paditësit nuk i lejuan fëmijët e tyre të merrnin pjesë në disa apo në asnjë nga veprimtaritë e sipërpërmendura dhe, për rrjedhojë, u dënuan me një gjobë e cila, në rastin e dy prindërve që refuzuan të paguajnë, u kthye pastaj në një dënim me burgim. Gjykata që e mendimit se orët e edukimit seksual në fjalë synonin të përcillnin në mënyrë asnjënjëse njohuri rreth bijimit, kontraceptimit, shtatzënisë dhe lindjes, duke u nisur nga kritere shkencore dhe edukative në përputhje me dispozitat ligjore dhe me direktivat e programet që rridhnin prej tyre. Ora e teatrit në grup pune ishte në përputhje me parimet e pluralizmit dhe të objektivitetit. Për sa u përket festimeve të organizuara për karnavalet, ato nuk shoqëroheshin me asnjë veprimtari fetare dhe atyre që nuk kishin dëshirë të merrnin pjesë në to u ishin propozuar veprimtari të tjera. Për rrjedhojë, refuzimi për t'i përjashtuar fëmijët nga ato orë e veprimtari që prindërit i shihnin si në kundërshtim me bindjet e tyre fetare nuk binte ndesh me nenin 2 të Protokollit nr. 1. Në të njëjtin drejtim, Gjykata ka qenë e mendimit se futja e orëve të detyrueshme të etikës laike pa mundësi për nxënësit që të jenë të përjashtuar prej tyre përfshihej në hapësirën për vlerësim që u lihet shteteve nga neni 2 i Protokollit nr. 1 (*Appel-Irrgang me të tjerë k. Gjermanisë*).

60. Ndonëse nganjëherë duhet që interesat e individëve t'u nënshtrohen atyre të një grupi, është e nevojshme të sigurohet një baraspeshë e cila t'u garantojë pakicave një trajtim të drejtë dhe të shmangë çdolloj abuzimi me një pozitë sunduese (*Valsamis k. Greqisë*, § 27). Gjykata ka gjykuar për shembull se fakti që programi i kushton fesë islame ashtu siç praktikohet e interpretohet ajo nga shumica e popullsisë në Turqi një pjesë më të gjerë sesa interpretimeve të ndryshme minoritare të kësaj feje dhe të feve e filozofive të tjera nuk mund të paraqitet në vetvete si një mospërmbushje e parimeve të pluralizmit dhe të objektivitetit e cila mund të shihej si indoktrinim. Megjithatë, duke pasur parasysh veçoritë e besimit alevi në krahasim me konceptimin sunit të fesë islame, të interesuarit mund të mendonin me të drejtë se mënyrat e mësimdhënies së lëndës "kulturë fetare dhe njohuri morale" ishin të tilla që mund të ngjallnin te fëmijët e tyre një konflikt midis besnikërisë ndaj shkollës dhe asaj ndaj vlerave të tyre personale. Në këtë kontekst, një sistem i përshtatshëm përjashtimi ishte pra i domosdoshëm (*Mansur Yalçın me të tjerë k. Turqisë*, §§ 71-75). Mirëpo fakti që prindërit ishin të detyruar, me këtë rast, t'u zbulonin autoriteteve shkollore bindjet e tyre fetare ose filozofike e bënte këtë mjet të papërshtatshëm për të siguruar respektimin e lirisë së tyre të bindjes, për më tepër që, në mungesë të ndonjë teksti të qartë, autoritetet e kishin përherë mundësinë për t'i refuzuar kërkesat për përjashtim (*Hasan e Eylem Zengin k. Turqisë*, §§ 75-76).

C. Shenjat e dukshme fetare

61. Fjalja e dytë e nenit 2 të Protokollit nr. 1 ua ndalon shteteve të ndjekin një qëllim indoktrinimi që mund të mendohet se nuk i respekton bindjet fetare dhe filozofike të prindërve (*Kjeldsen, Busk Madsen e Pedersen k. Danimarkës*, § 53). Megjithatë, Gjykata ka qenë gjithashtu e mendimit se prania e kryqit në klasat e shkollave publike nuk përbënte shkelje të nenit 2 të Protokollit nr. 1. Ajo ka çmuar se, ndonëse ishte e vërtetë që duke rekomanduar praninë e kryqit, i cili i referohet pa dyshim krishterimit, rregullorja i jepte fesë së shumicës në vend një dukshmëri mbizotëruese në mjedisin shkollor, kjo nuk mjaftonte prapëseprapë në vetvete për të karakterizuar një përçapje për indoktrinim nga ana e shtetit. Një kryq i varur në një mur ishte një simbol në thelb pasiv, i cili nuk mund të kishte te nxënësit një ndikim të krahasueshëm me atë të një ligjërimi didaktik apo të një pjesëmarrjeje në veprimtari fetare. Efektet e dukshmërisë së shtuar që prania e kryqit i jepte krishterimit në hapësirën shkollore meritonin të relativizoheshin, përderisa ajo nuk shoqërohej me ndonjë mësim të detyrueshëm të fesë së krishterë dhe shteti e çelte paralelisht hapësirën shkollore edhe ndaj fesh të tjera (*Lautsi me të tjerë k. Italisë* [DhM], §§ 71-76).

62. Së fundi, shteti ka një rol arbitri të paanshëm dhe duhet të kujdeset me vigjilencë të madhe që shfaqja nga nxënësit e besimeve të tyre fetare brenda institucioneve shkollore të mos kthehet në një akt ekspozimi të qëllimshëm me natyrë të tillë që mund të përbëjë një burim trysnie dhe përjashtimi. Për rrjedhojë, moslejimi vajzave që mbajnë perçe për t'u qasur në një institucion shkollor nuk përbën një shkelje të nenit 2 të Protokollit nr. 1, përderisa ai nuk ua heq prindërve të drejtën për t'i orientuar fëmijët e tyre në një drejtim në përputhje me bindjet e tyre fetare dhe filozofike, por me kusht që ky moslejim të jetë i parashikueshëm dhe i përpjesëtuar. (*Köse me të tjerë k. Turqisë*). E njëjta gjë vlen edhe në suazën e arsimit të lartë (*Leyla Şahin k. Turqisë* [DhM]).

Lista e çështjeve të cituara

Jurisprudenca e cituar në këtë udhëzues u referohet disa vendimeve të dhëna nga Gjykata, si edhe disa vendimeve e raporteve të Komisionit Evropian të të Drejtave të Njeriut (“Komisioni”).

Përveçse kur ka ndonjë shënim të veçantë të vënë pas emrit të çështjes, referenca e cituar është ajo e një vendimi për themelin të dhënë nga një dhomë e Gjykatës. Shënimi “(vend. pran.)” i referohet një vendimi për pranueshmërinë të Gjykatës, kurse shënimi “[DhM]” do të thotë se çështja është gjykuar nga Dhoma e Madhe.

Hiperlidhjet e çështjeve të cituara në versionin elektronik të këtij udhëzuesi shpjen drejt bazës së të dhënave HUDOC (<<http://hudoc.echr.coe.int>>), e cila lejon qasje në jurisprudencën e Gjykatës (vendime Dhome të Madhe, Dhome e Komiteti, çështje të njoftuara, mendime këshillimore dhe përmbledhje juridike të nxjerra nga Shënimi informativ rreth jurisprudencës), si edhe në atë të Komisionit (vendime dhe raporte) e në rezolutat e Komitetit të Ministrave.

Gjykata i jep vendimet e saj në anglisht dhe/ose në frëngjisht, dy gjuhët e saj zyrtare. Baza e të dhënave HUDOC jep gjithashtu qasje te përkthime të disa prej çështjeve kryesore të Gjykatës në mbi tridhjetë gjuhë jozyrtare. Përveç kësaj, ajo përmban lidhje drejt rreth njëqind përmbledhjesh jurisprudence në linjë të prodhuara nga të tretë.

—A—

Ali k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 40385/06, 11 janar 2011

Altınay k. Turqisë, nr. 37222/04, 9 korrik 2013

Appel-Irrgang me të tjerë k. Gjermanisë (vend. pran.), nr. 45216/07, GjEDNj 2009

Arslan k. Turqisë (vend. pran.), nr. 31320/02, 1 qershor 2006

—C—

C.P. k. Mbretërisë së Bashkuar (vend. pran.), nr. 300/11, 6 shtator 2016

Campbell e Cosans k. Mbretërisë së Bashkuar, 25 shkurt 1982, seria A nr. 48

Catan me të tjerë k. Republikës së Moldavisë dhe Ruisë [DhM], nr. 43370/04 e 2 të tjerë, GjEDNj 2012 (pjesë të zgjedhura)

—Ç—

Çam k. Turqisë, nr. 51500/08, 23 shkurt 2016

Çështja “lidhur me disa aspekte të regjimit gjuhësor të arsimit në Belgjikë” (“Çështja gjuhësore belge”) (themel), 23 korrik 1968, seria A nr. 6

Çiftçi k. Turqisë (vend. pran.), nr. 71860/01, GjEDNj 2004-VI

—D—

D.H. me të tjerë k. Republikës Çeke [DhM], nr. 57325/00, GjEDNj 2007-IV

Dabhi k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 28627/95, vendim i Komisionit i 17 janarit 1997

Dojan me të tjerë k. Gjermanisë (vend. pran.), nr. 319/08 e 4 të tjerë, 13 shtator 2011

Durmaz me të tjerë k. Turqisë (vend. pran.), nr. 46506/99 e 3 të tjerë, 4 shtator 2001

—E—

Efstratiou k. Greqisë, 18 dhjetor 1996, Përmbledhje vendimesh 1996-VI

Epistatu k. Rumanisë, nr. 29343/10, 24 shtator 2013

Eriksson k. Suedisë, 22 qershor 1989, seria A nr. 156

—F—

Fayed k. Mbretërisë së Bashkuar, 21 shtator 1994, seria A nr. 294-B

Folgerø me të tjerë k. Norvegjisë [DhM], nr. 15472/02, GjEDNj 2007-III

—G—

Georgiou k. Greqisë (vend. pran.), 45138/98, 13 janar 2000

Golder k. Mbretërisë së Bashkuar, 21 shkurt 1975, seria A nr. 18

Graeme k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 13887/88, vendim i Komisionit i 5 shkurtit 1990

—H—

Hasan e Eylem Zengin k. Turqisë, nr. 1448/04, 9 tetor 2007

Horváth e Kiss k. Hungarisë, nr. 11146/11, 29 janar 2013

—I—

İrfan Temel me të tjerë k. Turqisë, nr. 36458/02, 3 mars 2009

—J—

Jaramillo k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 24865/94, vendim i Komisionit i 23 tetorit 1995

Jiménez Alonso e Jiménez Merino k. Spanjës (vend. pran.), nr. 51188/99, GjEDNj 2000-VI

—K—

Kalkanlı k. Turqisë, nr. 2600/04, 13 janar 2009

Kjeldsen, Busk Madsen e Pedersen k. Danimarkës, 7 dhjetor 1976, seria A nr. 23

Klerks k. Vendeve të Ulëta, nr. 25212/94, vendim i Komisionit i 4 korrikut 1995, Vendime dhe raporte 82

Kök k. Turqisë, nr. 1855/02, 19 tetor 2006

Konrad k. Gjermanisë (vend. pran.), nr. 35504/03, GjEDNj 2006-XIII

Köse me të tjerë k. Turqisë (vend. pran.), nr. 26625/02, GjEDNj 2006-II

—L—

Lautsi me të tjerë k. Italisë [DhM], nr. 30814/06, GjEDNj 2011
Lavida me të tjerë k. Greqisë, nr. 7973/10, 30 maj 2013
Lee k. Mbretërisë së Bashkuar [DhM], nr. 25289/94, 18 janar 2001
Leyla Şahin k. Turqisë [DhM], nr. 44774/98, GjEDNj 2005-XI

—M—

Mansur Yalçın me të tjerë k. Turqisë, nr. 21163/11, 16 shtator 2014
McIntyre k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 29046/95, vendim i Komisionit i 21 tetorit 1998
Memlika k. Greqisë, nr. 37991/12, 6 tetor 2015
Mürsel Eren k. Turqisë, nr. 60856/00, GjEDNj 2006-II

—O—

O’Keeffe k. Irlandës [DhM], nr. 35810/09, GjEDNj 2014 (pjesë të zgjedhura)
Oršuš me të tjerë k. Kroacisë [DhM], nr. 15766/03, GjEDNj 2010
Osmanoğlu e Kocabaş k. Zvicrës, nr. 29086/12, GjEDNj 2017

—P—

Ponomaryovi k. Bullgarisë, nr. 5335/05, GjEDNj 2011

—Q—

Qiproja k. Turqisë [DhM], nr. 25781/94, GjEDNj 2001-IV

—S—

Sampanis me të tjerë k. Greqisë, nr. 32526/05, 5 qershor 2008
Sanlısoy k. Turqisë (vend. pran.), nr. 77023/12, 8 nëntor 2016
Sorabjee k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 23938/94, vendim i Komisionit i 23 tetorit 1995
Studentë të huaj k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 7671/76 e 14 të tjerë, vendim i Komisionit i 19 majit 1977, Vendime dhe raporte 9
Sulak k. Turqisë, nr. 24515/94, vendim i Komisionit i 17 janarit 1996, Vendime dhe raporte 84

—T—

Tarantino me të tjerë k. Italisë, nr. 25851/09 e 2 të tjerë, GjEDNj 2013 (pjesë të zgjedhura)
Timichev k. Rosisë, nr. 55762/00 e 55974/00, GjEDNj 2005-XII

—V—

Valsamis k. Greqisë, 18 dhjetor 1996, Përmbledhje vendimesh 1996-VI
Velyo Velev k. Bullgarisë, nr. 16032/07, GjEDNj 2014 (pjesë të zgjedhura)

Verein Gemeinsam Lernen k. Austrisë, nr. 23419/94, vendim i Komisionit i 6 shtatorit 1995, Vendime dhe raporte 82

—W—

Whitman k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 13477/87, vendim i Komisionit i 4 tetorit 1989

—X—

X. k. Austrisë, nr. 5492/72, vendim i Komisionit i 16 korrikut 1973

X. k. Mbretërisë së Bashkuar, nr. 8844/80, vendim i Komisionit i 9 dhjetorit 1980, Vendime dhe raporte 23